

Д.П. Мельничук, д.е.н., доц.

І.А. Войналович, к.е.н.

Державний університет «Житомирська політехніка»

Соціальне забезпечення як інструмент реалізації функцій держави щодо соціальної відповідальності

У статті розкрито зміст і взаємозв'язок понять «соціальне забезпечення» та «соціальна відповідальність держави». Визначено, що соціальна відповідальність держави проявляється на міжнародному та національному рівнях і реалізується у різних напрямках державного управління. Встановлено, що ступінь вияву соціальної відповідальності держави залежить від моделі соціальної держави, прийнятої у країні. Різні моделі соціальних держав характеризуються різним обсягом соціальних функцій.

Розглянуто соціальне забезпечення як інструмент реалізації функцій держави щодо соціальної відповідальності. Визначено, що соціальне забезпечення спрямоване на матеріальну підтримку громадян у ситуації соціальних ризиків (хвороба, безробіття, старість тощо) та здійснюється у двох організаційно-правових формах (соціальне страхування та асигнування за рахунок бюджетів різних рівнів).

Обґрунтовано зміст та форми соціального забезпечення населення залежно від ступеня реалізації соціальної відповідальності держави: базового та розширеного. Окреслено основні тенденції розвитку соціального забезпечення у розрізі цієї диференціації та визначено можливі шляхи ліквідації існуючих недоліків, посилення соціальної відповідальності держави.

Ключові слова: соціальний захист; соціальне забезпечення; соціальна відповідальність держави; соціальна держава; соціальні гарантії; соціальний добробут.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток України відбувається в умовах політичної нестабільності та супроводжується кризовими явищами в економіці країни, нарощенням соціальних проблем, що особливо гостро актуалізують питання соціального захисту населення в цілому та соціального забезпечення зокрема. Саме останнє покликане забезпечити матеріальну підтримку населення у ситуації соціальних ризиків, з якими повсякчас зіштовхуються громадяни (старість, бідність, хвороба тощо), та які прямо або опосередковано впливають на їх матеріальний добробут і якість життя.

У міжнародному рейтингу «Індекс якості життя» Україна потрапила до останньої десятки країн, посівши 65 місце з 77 країн та отримавши значення Індексу 103,32. На одну позицію вище у рейтингу розмістилося Марокко, нижче – Індонезія. Найвищі оцінки індексу отримали Данія – 196,47, Швейцарія – 196,08 та Фінляндія – 195,06. У розрахунках Індексу враховувалися такі показники, як: купівельна спроможність країн, безпека, охорона здоров'я, вартість життя, доступність нерухомості, транспорт, забрудненість та екологія [20].

Соціальне забезпечення як інструмент реалізації функцій держави щодо соціальної відповідальності спрямоване на покращення соціального добробуту громадян, забезпечення соціальної справедливості та підвищення соціальної безпеки. Однак об'єктивні та суб'єктивні оцінки показників соціально-економічного розвитку країни наразі свідчать про існування низки проблем, що створюють перешкоди на шляху досягнення зазначених цілей та потребують негайного вирішення на нових засадах. Так частка населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами, нижчими за прожитковий мінімум, в Україні у 2017 р. становила 2,4 %, що на 1,4 пункту менше за попередній 2016 р. та на 6,7 пункту менше за рівень 2012 р. [12, с. 11]. Однак Е.М. Лібанова зазначає, що в Україні суб'єктивна бідність істотно перевищує об'єктивну, тобто люди частіше вважають себе бідними, ніж це є насправді. При цьому в країні й надалі зберігається вагоме майнове розшарування, що посилює соціальну напругу та відчуття соціальної несправедливості. Так співвідношення мінімального рівня доходів серед 20 % найбільш забезпеченого населення до максимального рівня доходів серед 20 % найменш забезпеченого населення у 2017 р. становило 3,3 раза [12, с. 11].

Слід зазначити, що суб'єктивні відчуття українських громадян свідчать не лише про низьку якість їх життя, а й високу потребу в державному захисті від зниження рівня добробуту. Зокрема, Інтегральний індекс самопочуття населення України має позитивну динаміку до зростання, проте його рівень за оцінками експертів ледь сягає середнього рівня (37 балів) і становить 39,3 бала (в цілому цей Індекс може перебувати в межах від 20 до 60. При цьому 77,7 % опитаних громадян найбільше бояться зростання цін, а 60,6 % – безробіття [14]. Таким чином, виявлені під час проведених опитувань суб'єктивні оцінки громадян є індикатором існуючих диспропорцій у соціально-економічному розвитку держави. Відповідно до цього зростає актуальність пошуку ефективних шляхів організації соціального забезпечення на засадах соціальної відповідальності, забезпечення соціального захисту усім громадянам, які його потребують.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні та практичні питання організації і підвищення ефективності функціонування системи соціального забезпечення досліджували у своїх працях такі українські вчені-економісти: Н.Н. Абакумова, Н.П. Борецька, В.М. Геєць, Е.М. Лібанова, М.П. Лукашевич, Г.В. Назарова, Т.В. Семигіна, С.В. Сіденко, В.А. Скуратівський, П.І. Шевчук та інші. Проблематиці соціальної відповідальності держави, а також її ролі у забезпеченні соціального добробуту в країні присвячено наукові праці таких вітчизняних учених, як: О.І. Амоші, О.А. Грішнєвої, М.С. Дейч, І.В. Жиглей, О.Ф. Новікової, Е.М. Лібанової, А.М. Колота, О.В. Панькової, І.Г. Савченка та інших. У той самий час гострота існуючих соціальних проблем і соціальні ризики, ймовірність виникнення яких зростає у сучасних умовах економічного розвитку країни, актуалізують питання соціального забезпечення населення та соціальної відповідальності держави за ефективну його організацію та реалізацію.

Метою статті є дослідження змісту та причинно-наслідкових зв'язків щодо ефективної організації соціального забезпечення та реалізації соціальної відповідальності держави, ролі соціальної відповідальності держави в забезпеченні матеріального добробуту громадян та людського розвитку в країні.

Викладення основного матеріалу. Зі зростанням уваги світового співтовариства до питання пошуку шляхів вирішення головних економічних, соціальних та екологічних проблем у світі відбувається подальше утвердження концепції сталого розвитку, в основі якої лежить поняття «соціальної відповідальності». Головний нормативний документ, що визначає цю категорію, це стандарт ISO 26000, відповідно до якого соціальна відповідальність – це відповідальність організації за вплив її рішень та дій на суспільство, навколишнє середовище шляхом прозорої та етичної поведінки, яка сприяє сталому розвитку, враховує очікування зацікавлених сторін, відповідає чинному законодавству та міжнародним нормам поведінки, інтегрована у діяльність організації і практикується у її відносинах з іншими [18]. Водночас, незважаючи на спрямованість стандарту та його рекомендацій на організації, соціальна відповідальність наразі є актуальним принципом діяльності і людини, і держави в цілому.

Вплив нерозв'язаних соціальних проблем на рівень життя населення в Україні в останні роки було посилено наслідками збройного конфлікту на Сході України. У цілому такі чинники, як небезпека для життя та здоров'я людей, поширення насильства, зокрема щодо жінок, прояви нерівності та дискримінації, збільшення масштабів крайньої бідності та соціального відторгнення, зростання чисельності соціально вразливих груп населення негативно впливають на людський потенціал країни. Суттєву загрозу становить поширення відчуття соціальної несправедливості та недовіри суспільства до більшості державних інституцій. Відновлення економічного зростання та забезпечення рівного доступу всіх до участі в економічному, соціальному та політичному житті країни, а також до основних соціальних послуг (особливо у сфері освіти та охорони здоров'я) є нагальними завданнями для забезпечення сталого розвитку України [15, с. 11].

У системі розподілу соціальної відповідальності державу доцільно розглядати як один з інститутів, що забезпечує управління та безпеку суспільства. Сутність соціальної відповідальності держави випливає з її основного призначення: захист спільного громадського інтересу від внутрішніх та зовнішніх загроз [6, с. 65]. Таким чином, держава через діяльність законодавчих і виконавчих органів, кожного окремого державного службовця реалізує соціальну відповідальність на двох основних рівнях: міжнародному та національному (рис. 1).

Джерело: розроблено автором

Рис. 1. Рівні соціальної відповідальності держави

У контексті глобальних перетворень визначення та застосування соціальної відповідальності на національному рівні мають спрямовуватися на досягнення високого рівня людського розвитку із застосуванням державних важелів управління соціальними процесами для досягнення цілей людського, соціального та сталого розвитку. Соціальна відповідальність держави має базуватися на визначенні та конкретизації обов'язків держави та її інститутів щодо ухвалення та виконання законів, нормативних та правових документів, які спрямовані на забезпечення збереження, ефективне використання людських та природних ресурсів, додержання та реалізацію у повному обсязі державних соціальних гарантій і

державних соціальних стандартів, створення умов і можливостей формування та накопичення людського та соціального капіталу тощо [1, с. 123].

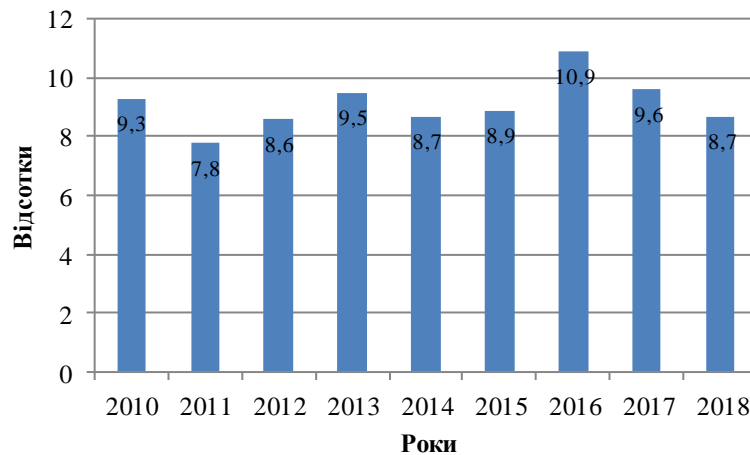
Водночас слід зауважити, що рівень реалізації соціальної відповідальності держави залежить від моделі соціальної держави, прийнятої в країні. Різним соціальним державам притаманний різний обсяг соціальних функцій та різна соціальна політика. Відповідно до класифікації, розробленої Костою Еспін-Андерсоном, визначають ліберальну, корпоративну та соціал-демократичну соціальну державу [17].

Ліберальна соціальна держава здійснює політику надання рівних соціальних можливостей індивідам та керується залишковим принципом фінансування бідних, соціального захисту незахищених верств населення, стимулюючи для них активний пошук роботи та засобів існування. Соціальний захист громадян здійснюється за рахунок розвинених систем страхування і при мінімальному втручанні держави, що є регулятором певних гарантій. Розміри страхових виплат, як правило, невеликі. Матеріальна допомога має адресну спрямованість і надається лише на підставі перевірки її необхідності. До ліберальних соціальних держав належать Австралія, Великобританія, Канада, США, Швейцарія, Японія.

Корпоративна (консервативна) соціальна держава виходить з необхідності забезпечувати рівновагу патерналістських заходів державних органів з адресними програмами соціальної підтримки різних професійних і майнових груп та прошарків населення. Бюджетні відрахування на соціальні заходи приблизно рівні страховим внескам працівників і працедавців. До корпоративних соціальних держав належать Австрія, Бельгія, Німеччина, Ірландія, Італія, Нідерланди, Фінляндія, Франція. На нашу думку, такий тип соціальної держави найприйнятніший для України.

Соціал-демократична соціальна держава проголошує рівні соціальні права громадян і забезпечує їм однакові соціальні умови та пільги. Пріоритетними завданнями державної соціальної політики вважаються вирівнювання рівня доходів населення і загальна зайнятість. До соціал-демократичних держав зараховують Данію, Норвегію, Швецію. Основою фінансування соціальної сфери слугує розвинений державний сектор економіки, зміцненню якого не в останню чергу сприяє дуже високий рівень оподаткування [2; 5; 6; 17].

Обсяг видатків держави на соціальний захист та соціальне забезпечення населення України у 2018 р. за попередніми даними становив 8,7 % ВВП, що на 0,9 пункта менше за рівень 2017 р. та на 2,2 пункта менше за рівень 2016 р. (рис. 2).

Джерело: [11, с. 11]

Рис. 2. Державні витрати на соціальний захист та соціальне забезпечення населення в Україні, у % до ВВП

За даними Організації економічного співробітництва та розвитку показник розміру державних соціальних видатків у 2018 р. був найвищим у Франції (31,2 % до ВВП) та Бельгії (28,9 %), Фінляндії (28,7 %), у Польщі він становив 21,1 %, Чеській Республіці – 18,7 %, Швейцарії – 16,0 %, Ірландія – 14,4 % [19]. У той самий час слід зазначити, що рівень соціальних видатків не є показником соціальної відповідальності держави через його мінливий характер.

Соціальна відповідальність держави, її інститутів та державних службовців реалізується у їх щоденній діяльності в різних напрямках державного управління. Водночас найбільш концентровано соціальна відповідальність виявляється при здійсненні органами державної влади заходів соціальної політики. Саме соціальна політика як цілеспрямована діяльність по створенню гідних умов життя і людського розвитку в процесі розбудови соціальної держави стає основною державною функцією та є інструментом реалізації соціальної відповідальності держави [2, с. 10–11].

Важливим напрямом соціальної політики держави є соціальний захист, який має подвійну спрямованість: з одного боку, ця система покликана превентивно попередити виникнення ситуацій, що можуть погіршити рівень життя людини, а з іншого – матеріально підтримати громадян, які опинилися у скрутному становищі. Дослідження зарубіжних і вітчизняних науковців доводять, що категорія соціального захисту отримала своє поширення із прийняттям у 1935 р. у США Закону «Про соціальний захист» («Social Security Act») [16]. У перекладі термін «security» має декілька значень, основні з яких: безпека, охорона, захист, забезпечення, гарантування. У перекладі з англійської мови слово «social» означає «суспільний», «соціальний» [9, с. 17].

Основною складовою системи соціального захисту населення у країнах з ринковою економікою є державне соціальне забезпечення, що передбачає матеріальне забезпечення громадян у ситуації настання соціальних ризиків. Конвенція Міжнародної організації праці № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення» 1952 р. (ратифікована Україною 16.03.2016 р.) зараховує до таких ризиків хворобу, безробіття, старість, трудове каліцтво та професійні захворювання (непрацездатність, інвалідність, втрата годувальника), вагітність і пологи. Ці ризики є типовими, масовими, виникають унаслідок певних подій, що мають постійний, передбачуваний характер і високу ймовірність у житті кожної людини.

Організаційно-правовими формами соціального забезпечення є:

- соціальне страхування; асигнування за рахунок бюджетів різних рівнів.

Існування зазначених форм соціального забезпечення обумовлює диференціацію ступенів реалізації соціальної відповідальності держави, серед яких можна виокремити: базовий та розширений рівні.

У 1998 р. було прийнято Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, якими передбачалося запровадження таких видів страхування: пенсійного, медичного, на випадок безробіття, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, що спричинили втрату працездатності. Згідно з ними, за кожним із видів страхування (крім медичного) були прийняті закони прямої дії, на засадах солідарності, паритетності і трипартизму створені відповідні фонди, в керівних органах яких (окрім Пенсійного фонду) забезпечувалося рівне представництво держави, роботодавців і профспілок як представників застрахованих осіб. На підставі соціальних норм і нормативів (рівень прожиткового мінімуму, мінімальний розмір заробітної плати, мінімальний розмір пенсії, мінімальний розмір соціальної допомоги), а також у системі соціального страхування реалізується саме базовий рівень соціальної відповідальності держави. Однак зважаючи на те, що система соціального захисту та забезпечення наразі функціонує у складних політичних, демографічних, економічних, соціальних умовах на шляху ефективного розподілу соціальної відповідальності повсякчас виникають труднощі, які позначаються на соціальному добробуті, рівні та якості життя населення України.

Особливо гостро наразі стоїть питання пенсійного забезпечення. Мінімальний розмір пенсії за віком встановлюється в розмірі прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність. Станом на 1 січня 2019 р. законодавчо визначена вартісна величина прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, становила 1497 грн. За даними Пенсійного фонду, станом на 1 січня 2019 р. пенсійні виплати із солідарної системи, розмір яких не перевищував мінімального гарантованого законом рівня, отримували 18,7 % пенсіонерів. Однак фактичний розмір прожиткового мінімуму (щомісяця розраховується Міністерством соціальної політики України) майже вдвічі перевищує законодавчо встановлений його рівень. На початок 2019 р. середній розмір призначеної пенсії (з цільовою грошовою допомогою та врахуванням індексації) становив лише 2645,66 грн, що було менше за фактичний розмір прожиткового мінімуму, а 76,3 % пенсіонерів отримували пенсії у розмірі до 3000 грн. [7].

Згідно з нормами Конвенції МОП № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення», в солідарній пенсійній системі коефіцієнт заміщення має бути не менш як 40 % від рівня заробітної плати (доходу) людини у працездатний період. У 2016 р. середній коефіцієнт заміщення для 28 країн-членів ЄС становив 0,58, найвищим він був у Люксембурзі (0,88), а найнижчим – у Латвії (0,42). Водночас, за даними Міністерства соціальної політики України, в 2017 р. співвідношення середньої пенсії до середньої зарплати становило 28,01 % [12, с. 146].

За розрахунками Міністерства соціальної політики України, в 2028 р. вимоги щодо наявності 35 років страхового стажу, необхідного для отримання трудової пенсії, зможуть виконати лише 55 % 60-річних громадян. Тому сьогодні надзвичайно важливим є:

- стимулювання підприємницької активності громадян;
- здійснення заходів з детінізації заробітної плати та амністії капіталу;
- посилення страхових принципів у соціальному забезпеченні;
- активізація роботи зі створення і впровадження нових програм у системі соціального захисту населення.

Важливою організаційно-правою формою соціального забезпечення в Україні є його асигнування з бюджетів різних рівнів. Коло осіб, на яких поширюється змішаний спосіб фінансування соціального забезпечення, досить широке – це громадяни, яким з огляду на особливості виконуваної ними роботи, держава запровадила додаткові заходи їхнього соціального забезпечення, але вже за рахунок бюджетних коштів [4, с. 570]. Соціальне забезпечення за рахунок асигнувань з бюджетів має за мету надання

додаткового соціального захисту понад те, що надається, за рахунок соціального страхування. Воно також покликане забезпечити тих осіб, які не мають права на соціальне забезпечення, за рахунок коштів соціального страхування, оскільки через свою діяльність не підлягають загальнообов'язковому соціальному страхуванню або ж не працювали і не мають відповідного страхового стажу для призначення соціального забезпечення за рахунок коштів соціального страхування [8, с. 408]. Таке соціальне забезпечення є інструментом реалізації розширеного рівня соціальної відповідальності держави. Однак наразі ця складова системи соціального забезпечення теж потребує удосконалення і у напрямі визначення розміру допомоги, і у напрямі дотримання принципу адресності на практиці. Так натуральну та грошову допомогу у 2018 р. отримало 537,8 тис. осіб, середній розмір грошової допомоги становив 2997,1 тис. грн (1597,9 грн у 2017 р.) [13, с. 10].

Варто зазначити, подолання бідності в країні, забезпечення суспільного добробуту неможливе лише на основі функціонування системи соціального забезпечення, необхідна активна співпраця з громадськими організаціями та представниками бізнесу на основі принципів соціального партнерства і солідарності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, соціальна відповідальність держави полягає у розробці та реалізації внутрішньої і зовнішньої соціально-економічної політики, спрямованої на забезпечення високого рівня життя населення, розширених можливостей людського розвитку, гарантії соціального захисту та продуктивної зайнятості, мінімізацію соціальних ризиків [2].

Під час дослідження встановлено, що соціальне забезпечення є важливим інструментом реалізації функцій держави щодо соціальної відповідальності. Соціальне забезпечення передбачає систему заходів, що спрямовані на матеріальну підтримку громадян у ситуації соціальних ризиків з метою регулювання рівня їх життя і забезпечення соціального добробуту, соціальної справедливості та соціальної безпеки держави. Соціальне забезпечення здійснюється у двох організаційно-правових формах: соціальне страхування та асигнування за рахунок бюджетів різних рівнів, які в тому числі визначають ступінь соціальної відповідальності держави перед громадянами (базової та розширеної).

Перспективи подальших наукових пошуків полягають у дослідженні ролі соціальної відповідальності у вирішенні існуючих протиріч у системі соціального забезпечення держави, а також у визначенні критеріїв розвитку системи соціального захисту України з метою забезпечення вищого рівня соціальної відповідальності держави та ефективного її розподілу.

Список використаної літератури:

1. Амоша О. Соціальна відповідальність в контексті розвитку людського потенціалу / О.Амоша, О.Новікова // Держава і суспільство. – № 1 (5). – 2011. – С. 122–127.
2. Грیشнова О.А. Соціальна відповідальність – шлях до європейської соціальної держави в Україні / О.А. Грیشнова // Соціально-трудова відносина: теорія та практика : зб. наук. праць. – 2011. – № 2. – С. 7–12
3. Діагностика стану та перспектив розвитку соціальної відповідальності в Україні (експертні оцінки) : монографія / О.Ф. Новікова, М.С. Дейч, О.В. Панькова та ін. ; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2013. – 296 с.
4. Дутчак А.В. Соціальне забезпечення громадян: сучасний стан та перспективи розвитку / А.В. Дутчак // Молодий вчений. – 2017. – № 5 (45). – С. 568–572.
5. Жиглей І.В. Моделі соціальних держав та соціального захисту: екскурс в минуле та майбутнє / І.В. Жиглей // Вісник ЖДТУ. – 2008. – № 4 (46). – С. 71–79.
6. Людський розвиток в Україні: інституційне підґрунтя соціальної відповідальності : кол. моногр. / за ред. Е.М. Лібанової ; відпов. за випуск О.В. Макарова, О.М. Хмелевська ; Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України. – К., 2017. – 368 с.
7. Новак І. Яким має бути суспільний договір ХХІ сторіччя / І.Новак // ZN.UA. – 2019. – Вип. 17. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://dt.ua/macrolevel/znikayucha-solidarnist-310938_.html
8. Півняк Г.Г. Соціальна відповідальність влади, бізнесу, суспільства : монографія / Г.Г. Півняк. – Д. : НГУ, 2015. – Том II. – 408 с.
9. Підлипна Р.П. Система соціального захисту населення в Україні в сучасних умовах: сутність і основні складові / Р.П. Підлипна // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі / Серія : Економічні науки. – 2015. – № 1 (1). – С. 16–22.
10. Савченко І.Г. Соціальна відповідальність органів державної влади в умовах розбудови соціальної держави : дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / І.Г. Савченко ; Харківський регіональний ін-т державного управління Національної академії державного управління при Президенті України. – Х., 2007. – 202 с.
11. Соціальний захист населення України : статистичний збірник / відп. за випуск І.В. Сенік // Державна служба статистики України. – К., 2019. – 124 с.
12. Соціальні індикатори рівня життя населення України : статистичний збірник / відп. за випуск О.О. Кармазіна // Державна служба статистики України. – К., 2018. – 176 с.
13. Україна в цифрах 2018 : статистичний збірник / відп. за випуск О.А. Вишневська // Державна служба статистики України. – К., 2019. – 44 с.
14. Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dif.org.ua/uploads/pdf/2077223209599c1813b0fa85.06804039.pdf>.
15. Цілі сталого розвитку: Україна : Національна доповідь / Міністерство економічного розвитку і торгівлі. – К., 2017. – 174 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.idss.org.ua/monografii/2017_SDGs_NationalReport.pdf.

16. Compilation Of The Social Security Laws. SOCIAL SECURITY ACT [Electronic resource]. – Access mode : https://www.ssa.gov/OP_Home/ssact/ssact-toc.htm.
17. Esping-Andersen G. The Three Worlds of Welfare Capitalism / G.Esping-Andersen // Princeton University Press. – 1990. – 244 p. [Electronic resource]. – Access mode : <https://lanekenworthy.files.wordpress.com/2017/03/reading-espingandersen1990pp9to78.pdf>.
18. ISO 26000 SOCIAL RESPONSIBILITY [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.iso.org/iso-26000-social-responsibility.html>.
19. OECD iLibrary [Electronic resource]. – Access mode : https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/social-spending/indicator/english_7497563b-en?parentId=http%3A%2F%2Finstance.metastore.ingenta.com%2Fcontent%2Fthematicgrouping%2F3ddf51bf-en.
20. Quality of Life Index for Country 2019 Mid-Year [Electronic resource]. – Access mode : https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp.

References:

1. Amosha, O. and Novikova, O. (2011), «Social'na vidpovidal'nist' v konteksti rozvytku ljuds'kogo potencialu», *Derzhava i suspil'stvo*, Vol. 1, pp. 122–127.
2. Grishnova, O.A. (2011), «Social'na vidpovidal'nist' – shljah do jevropejs'koi' social'noi' derzhavy v Ukraini», *Social'no-trudovi vidnosyny: teoriya ta praktyka: zbirnyk naukovykh prac'*, Vol. 2, pp. 7–12.
3. Novikova, O.F., Dejch, M.Je. and Pan'kova, O.V. (2013), *Diagnostyka stanu ta perspektyv rozvytku social'noi' vidpovidal'nosti v Ukraini (ekspertni ocinky)*, monografija, NAN Ukrainy, In-t ekonomiky prom-sti, Donec'k, 296 p.
4. Dutchak, A.V. (2017), «Social'ne zabezpechennja gromadjan: suchasnyj stan ta perspektyvy rozvytku», *Molodyj vchenyj*, Vol. 5, pp. 568–572.
5. Zhyglej, I.V. (2008), «Modeli social'nyh derzhav ta social'nyj zahyst: ekskurs v mynule ta majbutnje», *Visnyk ZhDTU*, Vol. 4, pp. 71–79.
6. Libanova, E.M., Makarova, O.V. and Hmelevs'ka, O.M. (2017), *Ljuds'kyj rozvytok v Ukraini: instyucijne pidg'runtja social'noi' vidpovidal'nosti*, kol. monogr., In-t demografii' ta social'nyh doslidzhen' imeni M.V. Ptuhy NAN Ukrainy, Kyi'v, 368 p.
7. Novak, I. (2019), «Jakym maje buty suspil'nyj dogovor HHI storichchja», *ZN.UA.*, Vol. 17, [Online], available at: https://dt.ua/macrolevel/znykayucha-solidarnist-310938_.html
8. Pivnjak, G.G. (2015), *Social'na vidpovidal'nist' vlady, biznesu, suspil'stva*, monografija, MONU, Nac. girn. un-t, T. II, 408 p.
9. Pidlypna, R.P. (2015), «Systema social'nogo zahystu naselennja v Ukraini v suchasnyh umovah: sutnist' i osnovni skladovi», *Naukovyj visnyk Poltav's'kogo universytetu ekonomiky i torgivli*, Serija *Ekonomichni nauky*, Vol. 1, pp. 16–22.
10. Savchenko, I.G. (2007), *Social'na vidpovidal'nist' organiv derzhavnoi' vlady v umovah rozbudovy social'noi' derzhavy*, Ph.D. Thesis, Nacional'na akademija derzh. upravlinnja pry Prezydentovi Ukrainy, Harkiv, 202 p.
11. Senyk, I.V. (2019), *Social'nyj zahyst naselennja Ukrainy*, statystychnyj zbirnyk, Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, Kyi'v, 124 p.
12. Karmazina, O.O. (2018), *Social'ni indykatory rivnja zhyttja naselennja Ukrainy*, statystychnyj zbirnyk, Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, Kyi'v, 176 p.
13. Vyshnevs'ka, O.A. (2019), *Ukraina v cyfrah 2018*, statystychnyj zbirnyk, Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, Kyi'v, 44 p.
14. Fond Demokratychni iniciatyvy imeni Il'ka Kucheriva, [Online], available at: <https://dif.org.ua/uploads/pdf/2077223209599c1813b0fa85.06804039.pdf>
15. Cili stalogo rozvytku: Ukraina (2017), Nacional'na dopovid', Ministerstvo ekonomichnogo rozvytku i torgivli, 174 p., [Online], available at: https://www.idss.org.ua/monografii/2017_SDGs_NationalReport.pdf
16. Compilation Of The Social Security Laws. SOCIAL SECURITY ACT, [Online], available at: https://www.ssa.gov/OP_Home/ssact/ssact-toc.htm
17. Esping-Andersen, G. (1990), *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Princeton University Press, 244 p., [Online], available at: <https://lanekenworthy.files.wordpress.com/2017/03/reading-espingandersen1990pp9to78.pdf>
18. ISO 26000. SOCIAL RESPONSIBILITY, [Online], available at: <https://www.iso.org/iso-26000-social-responsibility.html>
19. OECD iLibrary, [Online], available at: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/social-spending/indicator/english_7497563b-en?parentId=http%3A%2F%2Finstance.metastore.ingenta.com%2Fcontent%2Fthematicgrouping%2F3ddf51bf-en
20. Quality of Life Index for Country 2019 Mid-Year, [Online], available at: https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp

Мельничук Дмитро Петрович – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економічної безпеки, публічного управління та адміністрування Державного університету «Житомирська політехніка»/ Orcid iD 0000-0002-6550-1174

Наукові інтереси: соціальне забезпечення населення; соціальна та гуманітарна політика; адміністративний менеджмент.

Войналович Ірина Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри цифрової економіки та міжнародних економічних відносин Державного університету «Житомирська політехніка»

Orcid iD 0000-0002-6580-8049

Наукові інтереси: соціальна відповідальність людини, організації, держави; соціальний захист та соціальне забезпечення населення; освіта та людський розвиток.

Стаття надійшла до редакції 20.06.2019.